

lita, p. 83); «una faixa de seda carmesina, saragüells igualment blancs, y camalls també de vellut, tatxonats de cascavells que descansaven en l'entortolligada veta de les espardenyas, completaven aquella vestidura oriental, sorollosa y alegre», NOLLER (*Vilaniu*, 112); «li esguerro alguna pessa de la seva persona, mal se m'entortolliguin tots los tendrums», EmVilanou (O. C. II, 126); «l'atapchit gruix de les cases, surmontat pels campanars y torres; els pals y xarxes dels vaixells entortolligant-s'hi com un embull; Montjuïc ---», PONS¹⁰ Mass. (*Auca d. l. P.*, 307).

Des dels pioners als mestres: «La sola consideració de que aquella noya no era de la mena de les que tenia per conegudes, me infundia respecte, acabant-me d'entortolligar la llengua, sempre que tractava d'extir-me de la conversa ordinària», MrnVayreda (*Piny. 1. 4* II, 73 (63)); «es recollia les faldilles, posant-se-les entortolligades a l'entrecuix», RUYRA (*Jacobè: Marines y Bosc. = Pinya d. R.* I, 153); «--- entortolligades pel meu cos, les temptadores mormolaven ---», Coromines (*Presons* 20 *Imag.* XII, O. C., 881b22); «el pescador parla dels paratges --- del fons --- de la Costa de Garraf cap a Tarragona, hi ha la *Planassa*, on fa de mal pescar, perquè el fons està clafert d'atbres grans com un pi, on la xarxa s'entortolliga i es perd»; «pentina't, Roseta, un xic / que et vull veure els ulls de pruna; / mes el rínxol de cabells / del front, deixa'l voleiar: / qui pogués, Roseta, amb ells, / l'amor entortolligar!» 1931, Coromines (*Jardins de St. Pol* II, § 1, O. C., 807a45; *Termes*, 1364); i el lleidatà JnSantamaria: «Després 30 de la Riba, el congost s'escanya més --- amb el seu rocatam vermell, els seus alts grumolls de saldo, els seus arbres nuosos i entortolligats ---» (*Visions de Cat.*, «La Publ.», 20-xii-1926).

En lloc d'entortolligar la V. Català va usar un baix emp. entortellar (*Solitud*, 68); i els valencians no gaire diferent, però en la forma entortillar: «entortar: torcer o poner tuerto lo que estaba derecho; acodillar: doblar o torcer alg. c. de modo que en la dobladura haga codo o ángulo», Escrig, 1851; és la forma que J. G. M. oposava com a val. a l'entortellar del Nord («El Camí», 14-iv-1934).

Pots aquest va ser també forma mallorquina; però després allà se n'ha fet, per contaminació de tòrcer, entorcillar, ja recollit abans en el diccionari Amengual i usat per l'Arxiduc Lluís Salvador: «va venir per mostrar-me ses confrontes de sa terra que m'havia venuda, i es llit de camp, entorcillat, de sa segona cambra, que estava desfet dins es porxo» (p. 53); Fabra decidí, en conseqüència, donar-li entrada en el seu *DFa.*, definint-lo «retort»; al marge d'aquest llibre, Valor i J. G. M. hi oposen entortillat com a forma val. Jo mateix n'he sentit allà un derivat: a Nules em deien que el Canal, gros rec també conegut per El Braç, porta aigua revolta: «de terra i antortillons» (1961). Diversos romanistes han citat un cast. entortijar, que poca existència té [Acad. 1832, vagament com ant.], pots reflex provincial d'aquest mot cat. de València. Retorcillar. Retortillar; retortillada (de peu).

És clar, doncs, que en la nostra llengua el mot an-

tic i més estès és entortolligar, amb un concurrent entortillar, més feblement representat. En canvi sí que això es presenta, amb força, més enllà dels Pirineus: entortiller és el mot normal del francès de sempre, si bé entorteillier com a forma més antiga, des del S. XIII, i generalitzada l'altra des del XVI. També en llengua d'oc: aquí no ens consta el verb pròpiament sinó en la llengua moderna, i sobretot de la banda del Roine: entourtilhà amb diverses cites de felibres provençals (i un entourtilhà que deu ser del Llgd. o del Delfinat, i variant rodanesa entourtouià), però ja ho podem donar també com a medieval; puix que hi ha antigament els derivats «entortilha f. cierge» i «entortilhon m. petit cierge» (PDPF); d'on, amb la caiguda gascona de -N-: St. Gaudens «entourtilhouà: entortiller» (Dupleich); i cap a l'E. deu arribar fins al Tarn, puix que allà donen també entourtilhà, si bé com a forma minoritària (Couzinié, *Langue Castraise*).

Si bé amb caràcter menys general hi ha també formes semblants en italià. *Torticchiare*, ja en Aless. Allegri (fi S. XVI); *tortigliare* i *intortigliare* des de mj. S. XVII (Oudin), se cita *attortigliare* en Fra Giordano da Rivalto (que ja és de 1300, si bé text poc segur), i *intorticiato* en Redi (c. 1675, que en principi sembla forma diferent [en -ICI-], si bé també podria ser forma dialectal de -icchiato). L'engadinès té *intortigliere* o *stortigliere*. En fi en romanès, *intortochià* (Puşcariu, *Et. Wb. d. rum Spr.*, § 889, *intortoches*, la forma de l'Ind. present).

Tot això es podria fer coincidir en una base *INTORTICULARE del llatí vg. segons Meyer-Lübke (REW); admetent que, en part, com és corrent, hi hagués -ICULARE, en part -ICULARE, en part -ÛCÛLARE: d'on el rodanès entourtouià, i que ben mirat també dona compte de la forma romanesa, només que admetent assimilació -ortochià < -ortuchià. Wartburg li vol esmenar la plana, amb la raó que -igliare d'una part de les formes italianes postula -ILIARE: per tant es tractaria d'un derivat de TORTILIS.

Cosa massa discutible, car només pendria força amb tres condicions: 1) si sabéssim que -igliare és la forma rigorosament toscana; 2) que els importants fossin només l'attortigliare italià i l'entortiller francès, i que el roms. no vagi amb això i poguéssim prescindir-ne; 45 i 3) que la forma en -igliare fos, ja que no l'única, almenys molt dominant en italià. De fet és ben al contrari, car només fa impressió la cita de Fra Giordano; però recordem tants casos en què el text de Giordano s'ha comprovat font poc fidedigna, que passa per molt interpolada. D'altra banda no és gens rar que el fonetisme nord-italià gli < c'z es propagui a la llengua comuna. I així mateix l'it. ant. *torticchiare* i el roms. *intortochià* s'han de pendre en consideració.

Reconeixem tanmateix que hi ha lloc a dubte, i no sols perquè tant l'*INTORTICULARE de M-Lübke com l'*INTORTILIARE de Wartburg són mers postulats, un i altre formacions en rigor possibles, per més que la de Wartburg sigui d'un tipus poc corrent. Més que la raó de Wartburg, fa efecte l'argument de Bloch: no superposant-se del tot les diverses formes internacio-